

Medijsko predstavljanje političkih sukoba¹

Nebojša Vladislavljević²

Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka, Srbija

doi: 10.5937/comman12-13725

Sažetak: Izveštavajući o nekim sukobima, a ne o drugima, i predstavljajući ih na određeni način, mediji bitno utiču na dinamiku i rezultate sukoba tokom demokratizacije i tako oblikuju izgled na uspeh sukobljenih strana. Ovaj rad analizira literaturu o medijima i političkim sukobima, naročito onaj deo o medijskom predstavljanju međudržavnih i građanskih ratova, institucionalizovanih sukoba, protesta i društvenih pokreta u demokratijama Zapada, kao i sukoba u nedemokratskim režimima i tokom demokratizacije. Najveći deo literature bavi se načinima na koji Zapadni mediji predstavljaju strane sukobe – oružane i druge – i domaće izborne kampanje i rasprave o javnim politikama, dok je medijsko izveštavanje o domaćim sukobima u nezapadnom okruženju, kao što su oni koji nastaju tokom i posle nedemokratske vladavine, nedovoljno istraženo. Retko se povlače paralele između medijskog izveštavanja o tim, veoma različitim oblicima sukoba. Ovaj rad upravo insistira na upoređivanju nalaza iz ovih srodnih oblasti jer takvo poređenje sugerise pouke – u vidu argumenata i hipoteza – za empirijsko istraživanje medijskog predstavljanja konfliktne strane savremene demokratizacije. Najznačajniji nalaz ove studije jeste da je politički kontekst ključni činilac koji utiče na predstavljanje različitih oblika političkih sukoba u medijima. Najvažnije dimenzije političkog konteksta iz ovog ugla su oblik političkog režima, međunarodni (spoljni) ili domaći ugao, konsenzus ili sukob elita, oblast javne politike i konsenzus ili neizvesnost oko njihovog donošenja ili sadržaja, oblik i nivo institucionalizacije sukoba i etapa demokratizacije. Pored toga, medijsko predstavljanje sukoba značajno utiče na političke ishode i tako podržava ili podriva nove demokratske ustanove.

Ključne reči: medijski okviri, sukobi, rat, izborne kampanje, protesti, društveni pokreti, nedemokratski režimi, demokratija, demokratizacija.

¹ Tekst je nastao u okviru rada na dva projekta na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu: 1) 'Media, Conflict and Democratisation' (koordinatorka: Katrin Voltmer, Univerzitet u Lidsu, Velika Britanija) koji finansira Evropska Unija (FP7, br. 613370, vidi <http://www.mecodem.eu/>); i 2) „Politički identitet Srbije u regionalnom i globalnom kontekstu“ koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (koordinatorka: Vesna Knežević-Predić, br. 179076). Rukopis preveo s engleskog jezika Strahinja Subotić.

² Kontakt sa autorom: n.vladislavljevic@fjn.bg.ac.rs.

1. Uvod

Mediji su najvažniji izvor informacija o politici i sukobima, što im obezbeđuje značajan uticaj na percepcije, mišljenja i ponašanje građana. Izveštavajući o nekim sukobima, a ne o drugima, i predstavljajući ih na određeni način, mediji bitno utiču na dinamiku i rezultate sukoba i tako oblikuju izgled na uspeh sukobljenih strana. Zato učesnici u političkim sukobima – državni funkcioneri, pobunjenici i druge zaraćene strane, političke stranke i društveni pokreti, radnici-štrajkači i demokratski aktivisti u autoritarnim režimima – pokušavaju da iskoriste medije za svoje ciljeve, prilagođavajući se njihovoj logici funkcionisanja. Ovaj rad analizira literaturu o medijima i političkim sukobima, naročito onaj deo o medijskom predstavljanju međudržavnih i građanskih ratova, institucionalizovanih sukoba, protesta i društvenih pokreta u demokratijama Zapada, kao i sukoba u nedemokratskim režimima i tokom demokratizacije. Poređenje medijskog izveštavanja o tim, veoma različitim oblicima političkih sukoba sugerise pouke – u vidu argumenata i hipoteza – za empirijsko istraživanje medijskog predstavljanja konfliktne strane savremene demokratizacije. Mada ne treba potceniti uticaj medija specijalizovanih za zabavne programe, ovaj rad analizira izveštavanje ključnih informativnih medija koji najviše utiču na percepciju politike i sukoba od strane pojedinaca.

2. Ključni pojmovi

Politika uključuje i rutinske događaje i sukobe. Primena zakona, administracija, plaćanje i prikupljanje poreza, vojna služba, lobiranje, klijentelizam i slične pojave čine rutinski deo politike. Nasuprot tome, politika suprotstavljanja (*contentious politics*) uključuje „povremene, javne, kolektivne odnose grupa koje ističu političke zahteve i onih koji su meta ovih zahteva“ u slučajevima kada je vlast neposredno ili posredno uključena i kada se neki interesi učesnika u sukobu dovode u pitanje. Politika suprotstavljanja se sastoji od konvencionalne i nekonvencionalne politike, tj. od institucionalizovane politike i one koja se uglavnom odvija van političkih ustanova ili se iz njih preliva (McAdam et al., 2001: 5–8). Pojam političkog sukoba uglavnom odgovara pojmu politike suprotstavljanja. Neki autori ne koriste prethodni jer misle da je previše udaljen od učesnika, uzroka i dinamike političkog delovanja. Ipak, pojam političkog su-

koba je široko prihvaćen u literaturi u društvenim naukama, dok pojam politike suprotstavljanja pretežno koriste istraživači društvenih pokreta.

Literatura o medijima i sukobima specijalizuje se gotovo isključivo za jedan od oblika političkih sukoba. Prvo, neki autori analiziraju upotrebu medija u međunarodnim sukobima, pre svega međudržavnim ratovima (Bennett et al., 2007; Entman, 2004; Robinson, 2002; Hallin, 1986; Carruthers, 2011; Seib, 2005; Robinson et al., 2010; Tumber & Palmer, 2004; Zaller and Chui, 1996; Aday et al., 2005). Ostali sukobi sa nasiljem velikog obima koji su medijski pokriveni (i proučavani iz medijskog ugla) su građanski ratovi i humanitarne krize, naročito ako su se odvijali uz međunarodne intervencije (Carruthers, 2004; Ruigrok et al., 2005). Drugo, postoji široka literatura o medijima i nenasilnim sukobima, pre svega u demokratijama Zapada koja se bavi izbornim kampanjama, drugim institucionalnim sukobima (Berelson et al., 1954; Patterson, 1980; D'Alessio & Allen, 2000; Baumgartner & Jones, 1993; Howarth, 2010), kao i onima u koje su uključeni društveni pokreti (Koopmans, 2004; Cottle, 2008; Gamson & Wolfsfeld, 1993; Gitlin, 1980; McCarthy et al., 1996; McCarthy et al., 1998; Smith et al., 2001; Walgrave & Manssens, 2000). Istraživači u novije vreme izučavaju i ulogu medija u sukobima u autoritarnim režimima, kao i u demokratizaciji (Voltmer, 2013; Lynch, 2012; Jebril et al., 2013; Zielonka, 2015; Gordy, 1999). (Široka literatura o normativnim aspektima odnosa medija i demokratije i o medijskoj regulaciji u novim demokratijama ne analizira se u ovom radu.) Značajna je i literatura koja se bavi uticajem medija na nasilne sukobe i regulaciju sukoba (Wolfsfeld, 2004; Gilboa, 2009).

Specijalizacija u literaturi o medijskom pokrivanju političkih sukoba ne iznenađuje, već odražava istraživačko usmerenje literature o političkim sukobima u celini – a ne samo onoj iz medijskog ugla. Protesti i društveni pokreti, revolucije, industrijski sukobi, politika interesnih grupa, demokratizacija, nacionalizam, građanski ratovi i međudržavni ratovi tradicionalno se proučavaju odvojeno jedni od drugih, bez obzira na značajne sličnosti. Deo novije literature pokušava da objedini nalaze istraživanja pomenutih grana literature u širi istraživački pravac „politike suprotstavljanja“ (tj. političkih sukoba) i da tako premosti bar neke od tih podela (vidi McAdam et al., 2001; 2009). Sličan pokušaj integracije različitih rezultata istraživanja iz ugla proučavanja medija fokusira se na različite oblike nasilnih sukoba (ratove, revolucije, nemire, oružane ustanke i terorizam) i na proteste (Wolfsfeld, 1997). (Drugačiji pokušaj pregleda „medi-

jatizovanih sukoba“ (Cottle, 2006) veoma je deskriptivan i zato ga ovde nećemo razmatrati). Obuhvat ovog rada je nešto širi jer analizira više oblika nenasilnih sukoba, kao što su demokratizacija i visoko institucionalizovani sukobi u Zapadnim demokratijama, i ne ograničava se na visoko asimetrične konflikte – one u okviru kojih je vlast mnogo jača od drugih strana u sukobu. Istovremeno, ovaj rad je manje ambiciozan jer ne nudi zajednički okvir za analizu medija i sukoba, već analizira literaturu o medijskom izveštavanju o različitim oblicima političkih sukoba, povlači paralele između različitih pristupa i izvlači pouke za istraživanje demokratizacije iz ugla medijskog izveštavanja.

Takav pristup izvire iz činjenice da politički kontekst u okviru kojeg mediji izveštavaju o političkim sukobima značajno varira u više dimenzija, što onemogućava sveobuhvatnu, teorijski usidrenu analizu različitih oblasti. Prvo, informativni mediji predstavljaju sukobe različito u demokratskom i nedemokratskom okruženju (vidi dole). Drugo, standardna pravila igre ne važe u vreme rata kada granica između medijskog izveštavanja u demokratskim i nedemokratskim režimima bleđi. Politički igrači „s druge strane“ retko stižu pristup „našim“ medijima, dok se domaći otpor ratu često marginalizuje iz „patriotskih“ razloga. Glavno pitanje u ovim okolnostima nije debata o „slobodi medija“, već da li vlasti mogu da ograniče informacije, što zavisi od konkretne političke situacije (Wolfsfeld, 1997: 28). Treće, medijsko izveštavanje varira u zavisnosti od toga da li su strani ili domaći politički problemi po sredi i da li pokrivaju institucionalne ili vaninstitucionalne sukobe. Dakle, ovaj tekst polazi od drugačijih pretpostavki od gore navedenih radova i razvija se na temeljima postojećih istraživanja o medijskom predstavljanju različitih oblika sukoba, predlažući relevantne argumente i hipoteze za dalju proveru u miljeu demokratizacije.

Neki pisci polaze od drugačijeg stanovišta, težeći da razviju „teorije i efekte koji razlikuju ulogu masovnih medija tokom demokratizacije od one koje masovni mediji imaju u etabliranim demokratijama“ (Jebril et al., 2013: 33). Tvrdi da ne postoji ubedljiva empirijska potvrda normativnih shvatanja o vezi između medija i demokratije, naročito kada je reč o zemljama u demokratizaciji, i da oslanjanje na Zapadne modele može da zavara kada su u pitanju „nezapadni“ politički konteksti. Stoga, istraživači treba da teže induktivnoj analizi i da stvaraju nove teorije a ne da testiraju već postojeće (Jebril et al., 2013: 33–34). Ipak, ti pokušaji su preambiciozni pošto su politički miljei posle pada nedemo-

kratskih režima bitno različiti. Kategorija „nezapadnog“ okruženja, definisana u negativnom smislu, prikriva ogromne razlike u istorijskom i kulturnom nasleđu pojedinih zemalja, kao i u pogledu oblika političkog režima i situacija. Tačno je da oni argumenti nastali na osnovu istraživanja medija i demokratije na Zapadu, zasnovani na jakim normativnim pretpostavkama, nisu produktivni u proučavanju demokratizacije. Međutim, teorije o pojedinim aspektima odnosa medija i demokratije (npr. kako medijsko izveštavanje utiče na nenasilne sukobe), pažljivo razvijene i temeljno proverene u empirijskim istraživanjima ovih pojava u Zapadnim demokratijama (uključujući studije slučaja i kvantitativna istraživanja) predstavljaju čvrstu osnovu za studije o medijskom predstavljanju sukoba u demokratizaciji. Jasno fokusirana i disciplinovana uporedna istraživanja upravo napreduju analizirajući te razlike u političkim miljeima, dinamici i ishodima.

Drugi relevantan pojam u ovom tekstu je „uramljivanje“ ili „uokvirivanje“ (*framing*) – alternativa ranije veoma popularnom pristupu koji ističe „objektivnost i pristrasnost“ – koji otkriva skrivene pretpostavke u osnovi medijskog izveštavanja. Ovaj pojam podrazumeva sposobnost medijskog predstavljanja da definiše okolnosti i pitanja u javnoj raspravi, i da odredi njene okvire, kao i da odrazi bogatstvo medijskog diskursa. Ipak, izraz se ponekad koristi previše slobodno, kao metafora (vidi Tankard, 2001: 96–97). Neki autori definišu interpretativne okvire ili ramove (*frames*) široko, kao kognitivne strukture koje usmeravaju percepciju i predstavljanje događaja (Goffman, 1974). Drugi autori se više usredsređuju na aktivni izbor okvira i njihovih rezultata. Prema uticajnom shvatanju, uramljivanje označava izbor određenih obeležja percipirane realnosti i njihovo isticanje u tekstu „na takav način da promovise posebno određenje problema, objašnjenje njegovih uzroka, moralnu ocenu i/ili predlog rešenja“ (Entman, 1993: 52). Tako utiče na izbor događaja koji će se pojaviti u vestima, kao i na način na koji se o njima izveštava. Na opštijem nivou, ovaj pojam se preklapa sa pojmom postavljanja dnevnog reda (*agenda setting*), koji naglašava uticaj medija na javnost putem izbora teme javne rasprave. Birajući vesti i izveštavajući o njima, mediji skreću pažnju javnosti na određena pitanja, pojedince i probleme, a ne na neke druge (McCombs & Shaw, 1972). Drugi, nijansiraniji nivo uramljivanja ili uokvirivanja otkriva kako mediji raspravljaju o tim pitanjima, problemima i pojedincima (Ruigrok et al., 2005: 158–9). Naglašavajući neke delove informacija o problemu, medijski okviri im daju na

značaju, obično pozicioniranjem ili ponavljanjem, ili povezivanjem s kulturološki bliskim simbolima. Istovremeno, ti okviri zanemaruju druge aspekte istog problema (Entman, 1993: 53–54).

Taj proces se odvija na više nivoa, uključujući kulturu, svest elita i profesionalnih političkih komunikatora, tekstove komunikacije i svest građana-pojedinaca. Ovaj rad pre svega analizira *framing* u informativnim medijima, mada su svi ti nivoi blisko povezani. Pojedinci reaguju na uramljivanje u tekstovima komunikacije uglavnom na osnovu postojećih obrazaca koji izviru iz kulture datog društva. Elite, komunikatori i ostali koji učestvuju u ovom procesu suočavaju se s ograničenjima prilikom odabira iz postojeće kulturne ponude koja beleži prethodna uramljivanja. Reč je o strateškom procesu kada komunikatori, kao što su političari, komentatori i urednici, vrše politički uticaj predlažući tumačenja događaja koja promovišu njihove interese ili ciljeve. Takođe, društveni pokreti „pridaju značenje i tumače relevantne događaje i okolnosti tako da mobilišu potencijalne pristalice, da obezbede podršku posmatrača i da demobilišu svoje protivnike“ (Snow & Benford, 1988: 198). Ostali, npr. izveštači i urednici uticajnih informativnih medija, uglavnom učestvuju u tom procesu ne pokušavajući da promovišu bilo kakvo političko usmerenje (Entman, 1993; Entman et al., 2009: 176).

3. Medijsko predstavljanje međudržavnih i građanskih ratova

Ratovi obično zauzimaju ključno mesto u medijskim informativnim programima kao epizodni, senzacionalni i emocionalno nabijeni događaji koji pružaju dramatične slike nasilja i njegovih posledica. Kulturno su rezonantni, bude patriotske i nacionalne emocije, pogotovo kada je „naša strana“ neposredno uključena u sukob. Zato izveštavanje o ratovima obično proširuje publiku datih medija i, usled povećanog interesovanja oglašivača, dobit medijskih organizacija. Ograničenja medijskog izveštavanja o ratovima u kojima učestvuju vojne snage date zemlje, obično su veća nego u medijskom pokrivanju unutrašnje politike. U demokratskim državama, od vlasti se očekuje ubedljivo opravdanje za učešće u ratu i podrška javnosti (ili bar odsustvo značajnijeg otpora) pa se velika pažnja posvećuje oblikovanju javnog mnjenja putem informativnih medija. Vlasti mogu koristiti cenzuru, oslanjati se na odabrane medije, obezbeđivati izveštačima da budu neposredno uključeni u odgovarajuće vojne jedinice ali i

podvrgnuti raznim ograničenjima, pažljivo pripremati vojne brifinge, iznositi informacije sumnjivog kredibiliteta, organizovati tajne operacije čija su meta novinari i mediji, a sve radi pobeđe u propagandnom ratu. Na pokušaje izveštavanja i s „druge strane“ često se odgovara optužbama za izdaju zemlje (Kellner, 2004; Tumber & Palmer, 2004: 2–3, 5; Cottle, 2006: 75–76).

Mediji i sami postavljaju dodatna ograničenja zbog kojih novinari ne izveštavaju o svim aspektima rata. Izveštavanje *mainstream* medija o međunarodnim sukobima uglavnom odražava dinamiku u odnosima unutar vladajućih krugova i političkih elita u celini. Konsenzus o ključnim političkim pitanjima u zvaničnim krugovima uglavnom se odslikava u medijskom izveštavanju, čak i kada postoje saznanja iz pouzdanih nezvaničnih izvora o ozbiljnim slabostima određene politike ili o važnim događajima o kojima se ne izveštava. Međutim, ako se neke grupe iz vlasti, pojedine institucije ili uticajne političke stranke otvoreno suprotstavljaju zvaničnoj politici u određenoj oblasti, mediji izveštavaju slobodnije i obično reflektuju različita viđenja datog problema, mada u srazmeri sa percipiranom moći političkih igrača i njihovoj sposobnosti da „spinuju“ informacije. U skladu s tim se uobličava sadržaj vesti, njihov značaj i trajanje, pa i otvara pristup medijima nekim učesnicima u političkom životu ali ne i drugima. Manje je bitno da li su određena viđenja događaja u vestima zasnovana na pouzdanim saznanjima od toga ko ih gura u prvi plan i da li im se suprotstavljaju uticajni politički igrači (Bennett, 1990: 106; Zaller & Chui, 1996; Bennet et al., 2007: 48–50). „Beleženje“ a ne kritička ocena politike vlasti nije znak pristrasnosti, već izvire iz činjenice da se novinari oslanjaju na profesionalne norme objektivnosti kao i da neki politički „igrači“ nisu u stanju da medijima nametnu svoja viđenja događaja (Entman, 1989: 37–38; Bennet et al., 2007: 28–30). Ipak, takvo „indeksiranje“ odnosa moći otvara pitanje političke odgovornosti i manipulacije, kao i održivost normativnog shvatanja nezavisnosti i uticaja medija u Zapadnim demokratijama (Bennet et al., 2007: 48–50).

Krajem osamdesetih i početkom devedesetih, izgledalo je da su nove komunikacione tehnologije olakšale posao novinarima – kada je reč o prikupljanju vesti i neposrednom izveštavanju s ratišta – i osnažile uticaj informativnih medija na utvrđivanje i vođenje spoljne politike. Shvatanje o velikom političkom uticaju medija, nazvano „CNN efekat“, odnosilo se i na uticaj štampanih medija – zbog šireg i dubljeg pokrivanja događaja i uticaja na elite – i elektronske

medije, s njihovim celodnevnom izveštavanjem i vizuelnim uticajem televizije na širu javnost i elite. Kao primeri često se navode međunarodne intervencije tokom kurdske krize u severnom Iraku 1991, u Somaliji 1992. i na Kosovu 1999. godine (Shaw, 1996: 79; Wheeler, 2000: 300). Ipak, mediji su se fokusirali na Somaliju, pod uticajem američkih vlasti i humanitaraca, tek posle izbijanja masovne gladi i odluke o vojnoj intervenciji (Livingston & Eachus, 1995: 417–425). Štaviše, i pored novih tehnologija mediji i dalje izveštavaju rukovodeći se gotovo isključivo zvaničnim izvorima. Istraživanje izveštavanja ključnih američkih medija o ekstremnom tretmanu ratnih zarobljenika u zatvoru Abu Grejb, koji se nalazio pod kontrolom američke vojske, ukazuje da su mediji – uprkos obimnim dostupnim podacima iz pouzdanih (ali nezvaničnih) izvora o namernom, planiranom mučenju ratnih zarobljenika – uglavnom prihvatili zvanično stanovište o „maltretiranju“ i „zloupotrebama“ od strane nižeg vojnog osoblja (Bennet et al., 2006; Bennet et al., 2007: 49–60; ali vidi i Rowling et al., 2011).

Samo posebne okolnosti, kao što su vanredni događaji, veliki politički debakli ili skandali, i ubrzana promena u odnosima moći mogu da oslobode medije od ograničenja koja su sami sebi nametnuli, i da tako otvore prostor za ona tumačenja političkih događaja o kojima se nije izveštavalo. Jedna verzija ovog teorijskog gledišta kaže da postoji hijerarhija zvaničnih i poluzvaničnih političkih „igrača“ koji nameću svoja tumačenja događaja informativnim medijima i široj javnosti. Povremeno, njima suprotstavljena tumačenja koja potiču iz sekundarnih društvenih ili političkih izvora dolaze do izražaja: kada dođe do sukoba u zvaničnim krugovima ili kada izvori vesti iz srednjeg ešalona podrže takva tumačenja, odnosno kada su događaji koji se tumače dvosmisleni iz ugla kulture datog društva (Entman, 2003: 420–423). Druga verzija ovog teorijskog gledišta sugerise da je neizvesnost kada je reč o sadržaju zvanične politike u određenoj oblasti takođe važna. Kada nema zvanične politike o datom pitanju, ili kada nema konsenzusa oko te politike u vlastima i u političkim elitama u celini, mediji obično izveštavaju o tom pitanju iz različitih uglova i tako odslikavaju sadržaj političke rasprave. Međutim, ako su političke elite složne kada je reč o tom pitanju, mediji se uglavnom prilagođavaju zvaničnoj verziji događaja. Čak i u retkim slučajevima kritičkog izveštavanja medija, zvanična politika se verovatno neće promeniti; vlasti koriste svoju moć, kao i kredibilitet primarnog izvora vesti, da utiču na medijsko izveštavanje (Robinson, 2002: 30–31).

Ukratko, rezultat ovog procesa su „polu-nezavisni mediji“: oslanjanje na zvanične izvore se povremeno prekida „trenucima relativne nezavisnosti“ (Bennet et al., 2007: 106).

Sva ta ograničenja – spoljna i ona unutar medija – proizvode „iskrivljeno“ medijsko predstavljanje rata. „Ratno novinarstvo“ se bavi vojnom strategijom, profesionalizmom i tehnologijom, kao i „našim“ vojnim poredama i gubicima neprijatelja. Uzroci sukoba i zvanična obrazloženja ratne politike nisu važna tema medijskog izveštavanja. Na primer, u ranim fazama vijetnamskog rata američke vojne aktivnosti redovno su predstavljane na televiziji kao one koje su diktirale tempo rata (58%) i kao uspešne (79%), što nije odražavalo realne odnose na terenu (Hallin, 1986: 146). U novije vreme, izveštavanje američkih i britanskih medija o ratu u Iraku 2003. godine znatno više se bavilo „ratnim pričama“ i onima o ratnoj strategiji i taktici, nego drugim relevantnim temama (Aday et al., 2005: 11; Goddard et al., 2008: 16–17).

Informativni mediji uglavnom ne izveštavaju o neizbežnim civilnim i vojnim žrtvama i uništenju imovine. Pokrivajući irački rat 1991. godine, američki mediji su izložili „uredno“ tumačenje rata, uz retke slike žrtava (Hallin, 1994: 55). Tehnološki napredak poslednjih decenija, kao što su satelitski video-telefoni, omogućili su novinarima neposredniji pristup bojištu, pa i šansu da svojoj publici izlože sveobuhvatniju sliku rata, uključujući i ljudske žrtve i druge negativne posledice. Ipak, mediji u novije vreme predstavljaju ratove još pojednostavljenije i „pedantnije“ nego ranije, ignorišući veliki broj žrtava i ogromnu materijalnu štetu. Istraživanje medijskog izveštavanja o iračkom ratu 2003. godine ukazuje da su američki elektronski mediji svojoj publici predstavili rat pun „akcije“ ali „bez krvi“. Žrtve su retko pokazivane: civili su obično snimani tokom oporavka u bolnicama, a mrtvi su prikazani na slikama iz daljine, često pokriveni ili posredno, slikama kovčega (Aday, 2005: 149–150).

Mediji predstavljaju rat uglavnom iz domaće perspektive zauzimajući, kao i šira javnost, patriotsko-nacionalni stav, podržavajući domaće vojne snage i sužavajući prostor za legitimnu kritiku zvanične politike. U izveštavanju o ratu, mediji se najčešće oslanjaju na prošlost i istoriju date zemlje tako što se pominju raniji ratovi i njihova uloga u razvoju nacionalnog identiteta. Američki mediji su tako prenosili vijetnamski rat prevashodno kao „nacionalni poduhvat“, pogotovo u njegovim ranim fazama, a voditelji informativnih emisija su često isticali da je reč o „našem“ ratu. Ponekad su medijske slike evocirale uspomene

na Drugi svetski rat. Iste teme pojavljuju se u izveštavanju o ratu u Iraku 1991 godine, verovatno u većem obimu nego u ranim fazama vijetnamskog rata (Hallin, 1986: 142; Hallin, 1994: 53).

Naličje ovakvog pristupa jeste da se domaće anti-ratne inicijative zanemaruju ili pogrešno predstavljaju. Tokom prve dve nedelje rata u Iraku 1991. godine, tri ključne američke komercijalne televizijske mreže koristile su antiratne aktiviste kao izvore u samo 1,5% slučajeva. Slike protesta u ključnim medijima često su prikazivane zajedno sa slikama zapaljenih američkih zastava u antiame-ričkim demonstracijama u arapskim zemljama, s ciljem da se naglasi iracionalni karakter antiratnih demonstracija u Americi (Kellner, 2004: 143, 145). Američki mediji su slično izveštavali o domaćim antiratnim protestima tokom rata u Iraku 2003. godine, a britanski mediji i Al Džazira su im dali nešto više prostora (Aday et al., 2005: 13; Goddard et al., 2008: 16). Britanski slučaj ukazuje da čak i kada postoje ozbiljni domaći otpori ulasku zemlje u rat – uključujući me- dije i širu javnost – kritičari obično kasnije ublažavaju svoje početne stavove a medijsko izveštavanje sve više podržava zvaničnu politiku. Tako su informativni mediji postepeno suzili prostor za antiratne aktiviste i imali sve manje razume- vanja za njihove stavove (Murray et al., 2008: 22–23).

Medijsko predstavljanje građanskih ratova i humanitarnih kriza je slično predstavljanju ratova između država. Kada je reč o izveštavanju Zapadnih me- dija o nasilnim sukobima u zemljama u razvoju, hladnoratovski ugao je bio veoma popularan pre devedesetih, čak i kada se sukobi o kojima se izveštavalo nisu ticali rivalstva supersila. Pad komunizma i novi građanski ratovi podstakli su perspektivu „drevne etničke mržnje“. Zapadni izveštači i komentatori koji su pokrivali sukobe u vreme i posle raspada Jugoslavije – tj. u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, u Srbiji/Kosovu i u Makedoniji – često su sugerisali da je nasilje izviralo iz predmoderne prirode politike na Balkanu, kao i dubokih i nepo- mirljivih etničkih podela i mržnje. Slično tome, medijske slike sukoba u Africi dugo su podrazumevale negativne stereotipe i oslanjale se na temu „drevne mržnje“ i „tribalizma“. Istraživači snažno kritikuju takva pojednostavljena shva- tanja i ukazuju na prevashodno modernu – a ne „drevnu etničku“ ili „tribalnu“ prirodu ovih sukoba, i njene korene u kolonijalnom nasleđu i savremenim političkim borbama i manipulacijama etničkih osećanja od strane političkih preduzetnika (vidi Gagnon, 2004; Carruthers, 2004: 163–164). Mada medijsko izveštavanje o ratovima između i unutar država dotiče ključna moralna i

politička pitanja, ne utiče nužno na glavne ustavne i političke probleme kod kuće. Nasuprot tome, medijsko predstavljanje unutrašnjih/domaćih nenasilnih političkih sukoba značajno utiče na rasprave o glavnim političkim pitanjima o čemu govori sledeći odeljak.

4. Medijsko pokrivanje institucionalnih sukoba i protesta u „starim“ demokratijama

Mada postoje značajne razlike među demokratskim zemljama kada je reč o tome ko ima pristup političkom procesu i medijima a ko ne, kao i različiti nivoi medijskog uticaja ključnih političkih igrača, nije teško razlikovati između uloge medija u demokratskim i nedemokratskim režimima; da li se demokratske ustanove, uključujući slobodu štampe, shvataju ozbiljno ili ne može se empirijski utvrditi. Kršenje slobode štampe se dešava i u demokratijama, ali takve pojave nisu sistematske (Dahl, 1989; Schmitter & Karl, 1996). Ovaj odeljak istražuje medijsko pokrivanje izbornih i drugih oblika institucionalnih sukoba, kao i protesta i društvenih pokreta u „starim“ demokratijama Zapadne Evrope i Severne Amerike, a sledeći ispituje medijsko izveštavanje o sukobima u nedemokratskim režimima i tokom demokratizacije.

Medijsko predstavljanje nenasilnih sukoba u starim („konsolidovanim“) demokratijama značajno se razlikuje u zavisnosti od toga da li se koncentriše na političke sukobe koji se uglavnom odigravaju unutar ili van političkih ustanova. Prvi uključuju, na primer, izborne kampanje, parlamentarne rasprave i one o konkretnim politikama, a drugi proteste i društvene pokrete. Postoji široka literatura o tome kako informativni mediji izveštavaju o institucionalnim sukobima u demokratijama i stoga ukazujem na ključna pitanja ovde a zatim prelazim na detaljniju analizu medijskog predstavljanja sukoba koji se prelivaju iz demokratskih ustanova na ulice, i sukoba u nedemokratskim okruženjima. Prema tezi o „indeksiranju“, koju sam dotakao u prethodnom odeljku, medijsko pokrivanje politike u demokratijama odražava odnose moći u okviru političke elite. Vesti obično reflektuju konsenzus u političkoj eliti, čak i kada postoje suprotne ali verodostojne informacije iz nezvaničnih izvora. Samo kada postoji sukob oko politike unutar vlasti ili između ključnih političkih stranaka, mediji nude različite poglede na dati problem. Izuzetni događaji, istraživačko novinarstvo, insajderske informacije, i kontra-spin od strane igrača koji ne spadaju u političku elitu mogu takođe da otvore prostor za suprotstavljene narative

i da tako proizvedu „trenutke relativne nezavisnosti“ medija (Bennet, 1990: 106–107; Bennet et al., 2007: 48–50, 62–68, 106).

Ovaj argument podrazumeva da u arenama u kojima je takmičarski aspekt politike visoko institucionalizovan – zato što se nalaze u središtu demokratskog procesa – i reflektovan u posebnim normama koje usmeravaju ponašanje medija, mediji rutinski izlažu suprotstavljene poglede na dati problem. Primer je izveštavanje medija tokom izbornih kampanja. U takvim slučajevima mediji se obično oslanjaju na posebne instrumente – nezavisna istraživanja javnog mnjenja. Nasuprot tome, u oblastima u kojima nema takvih pravila medijskog ponašanja i u kojima često postoji konsenzus elita, kao što su nacionalna bezbednost i spoljna politika, mediji uglavnom prenose zvanične stavove (Bennett, 1990: 106–107; Bennett et al., 2007: 48–50). Izgleda da se parlamentarne rasprave i one o javnim politikama koje se tiču domaćih pitanja nalaze negde između. Neizvesnost oko sadržaja politike u ključnim oblastima predstavlja još jedan činilac koji može pojačati uticaj medija. Kada je reč o spoljnoj politici, odsustvo jasne politike o određenom pitanju ili odsustvo konsenzusa unutar vlasti i političkih elita proizvodi suprotstavljena medijska tumačenja (Robinson, 2002). Novija istraživanja o neizvesnosti u pojedinim oblastima javnih politika sugerišu nešto složeniji odgovor. Okolnosti u kojima moderni sistemi javnih politika funkcionišu pružaju značajan prostor za alternativna tumačenja problema i stoga pojačavaju podele unutar vlasti. Zauzvrat, ove podele mogu proizvesti oštre rasprave o datim javnim politikama, mada mediji ne moraju nužno iskoristiti ove okolnosti da pojačaju svoj uticaj. Stoga obim medijskog uticaja na političko odlučivanje zavisi od konkretne oblasti (Howarth, 2010).

Izveštavanje o izbornim kampanjama prati detaljna pravila koja omogućavaju ravnopravno takmičenje političkih kandidata i/ili političkih stranaka u izbornoj trci. Mnoge studije o medijskom izveštavanju u izbornim kampanjama proteklih decenija, posebno u Americi, svedoče o političkoj nepristrasnosti. Podržavanje pojedinih političkih stranaka i kandidata je ograničeno samo na autore uvodnika i komentatore (Berelson et al., 1954; D'Alessio & Allen, 2000). Pokrivanje izbornih kampanja uključuje i izveštavanje o suštinskim problemima, ali je fokus na političkim strategijama, rezultatima istraživanja javnog mnjenja i šansama kandidata. Izbori se tumače iz ugla sportskog takmičenja – ili konjskih trka: pošto je reč o takmičenjima s neizvesnim ishodom, izbori su veoma medijski zanimljivi (Patterson, 1980). Novinarski fokus na političke

strategije (*strategy frame*) ne važi samo za izborne kampanje, već se često pojavljuje i u drugim okolnostima. Naglašavaju se oportunistički motivi političara a ne sadržaj ključnih političkih problema. Strateško, a ne problemsko, izveštavanje medija podstiče cinizam u politici, koji opet podriva demokratske ustanove (Cappella & Jamieson, 1997).

Mediji se u izveštavanju o institucionalnim sukobima u „starim“ demokratijama usredsređuju na elite, baš kao i kada pokrivaju međudržavne i građanske ratove. Ipak, jedan deo medijskog predstavljanja političkih borbi u demokratijama uključuje i one u kojima ključnu ulogu imaju protesti i društveni pokreti. Glavna odlika protesta jeste nekonvencionalno delovanje s ciljem da mobilise podršku javnosti i oteža položaj političkih protivnika. Stoga je takvo delovanje izvor političke moći običnih ljudi, onih koji nemaju rutinski pristup političkom procesu, informacijama, organizacionim i finansijskim resursima, kao ni medijima. Uspeh učesnika u protestima – kada je reč o ostvarivanju njihovih konkretnih ciljeva – ne zavisi od neposredne upotrebe moći, već od indirektnog ubeđivanja javnosti, posredovanog medijima i delovanjem drugih učesnika u političkom životu. Društveni pokreti su oni protesti koji opstaju u dužem razdoblju (Tarrow, 2011: 9–12). Medijsko pokrivanje obezbeđuje društvenim pokretima kredibilitet i status važnih učesnika u političkom životu. Zauzvrat, pokreti nude medijima dramatične događaje i sukobe koji obezbeđuju publiku (Gamson & Wolfsfeld, 1993: 116–117). Preko medija se društveni pokreti obavestavaju o stavovima i aktivnostima vlasti, drugih protivnika i javnosti kada je reč o pitanjima koja ih interesuju. Dakle, putem medija prikupljaju informacije neophodne za pripremu sopstvenog strateškog delovanja, ali ih koriste za proveru i ocenu tih strategija. Protivnici i saveznici društvenih pokreta uglavnom deluju po istom šablonu (Koopmans, 2004: 370).

Šezdesetih i sedamdesetih, ključni mediji su izveštavali o protestima kao problemu održavanja reda i mira; demonstranti su rutinski predstavljeni ne samo kao nekonvencionalni već i devijantni učesnici u političkom životu. Taj ugao je naglašavao nasilje i dramu protesta, skrećući pažnju s njihovih ciljeva i podrivajući kredibilitet aktivista. Na primer, mediji su trivijalizovali ciljeve i druge važne odlike studentskog pokreta i antiratnih protesta u Americi šezdesetih, prikazujući ih paralelno sa kontra-protestima, kako bi istakli njihov „ekstremizam“; naglašavali su unutrašnje sukobe, predstavljajući demonstrante kao devijantne i nereprezentativne kada je reč o širim društvenim kretanjima,

namerno potcenjujući njihov broj i rezultate delovanja. Kada su neke struje antiratnog pokreta postale militantnije, mediji su se usredsredili na komuniste unutar pokreta i simbole zbog koji su ostavljali utisak „nepatriotskog“ i nasilnog držanja; pored toga, delegitimisali su njihove aktivnosti korišćenjem navodnika (npr., „miroljubive šetnje“) i fokusom na desničarsko suprotstavljanje tom pokretu (Gitlin, 1980: 27–28). Takvo medijsko izveštavanje je podelilo pokret i ojačalo radikalnije struje. Naime, medijska pažnja podstakla je omasovljavanje, pre svega od strane onih pojedinaca i grupa koje je privukla sadržina medijskih izveštaja a ne složeniji početni ciljevi antiratnog pokreta. Svi društveni pokreti se suočavaju sa ovom vrstom medijskog predstavljanja i moraju da se odupru mehanizmu koji pretvara vođe pokreta u medijske zvezde, naglašava ekstravagantno ponašanje i podstiče sukob između umerenih i radikalnih frakcija (Gitlin, 1980: 30–31, 286–287).

Medijsko pokrivanje protesta i društvenih pokreta značajno se promenilo u međuvremenu, što se odražava i u novom izrazu „društvo društvenih pokreta“ (Meyer & Tarrow, 1998). Mada državni funkcioneri i dalje uživaju privilegovan pristup, mediji neguju i one perspektive koje ne odgovaraju vlastima. Ugao koruptivnog kapaciteta vlasti izvire iz istraživačkog novinarstva i shvatanja novinara da treba da kontrolišu vlast. Ponekad u izveštavanju o protestima dominira predstavljanje koje ističe „nevinost žrtava“, poteklo iz ratnog izveštavanja, naročito kada aktiviste maltretira policija (Wolfsfeld, 1997: 37–39). Mediji takođe služe kao bitan kanal koji olakšava širenje protesta u demokratijama. Odsustvo organizacionih resursa neophodnih za omasovljavanje protesta i sticanje podrške javnosti nadoknađuje se medijskim prenošenjem poruka aktivista široj javnosti, što skreće pažnju na njihove ciljeve i olakšava podražavanje njihovog delovanja (Walgrave & Manssens, 2000). Učesnici protesta takođe stiču važne pouke putem medijskog izveštavanja – naročito vizuelnim primerima na televiziji – kako treba efektno protestovati i odgovoriti na aktivnosti rivalskih grupa.

Neki istraživači društvenih pokreta istražuju u kojoj meri mediji verno prikazuju proteste, proučavajući istorijske primere iz medijskih arhiva i upoređujući ih s podacima prikupljenih iz drugih izvora, kao što su policijske i druge zvanične arhive i zapažanja učesnika protesta. Rane studije sugerišu da mediji veoma selektivno izveštavaju o protestima: pošto su veličina i mesto događaja glavni kriterijumi, izveštavanje nacionalnih i lokalnih medija značajno se razlikovalo (Danzger, 1975; Snyder & Kelly, 1977). Novije studije pružaju nešto

složeniji uvid. Autori jedne kvantitativne studije prikupili su podatke iz zvaničnih odobrenja za održavanje svih demonstracija u Vašingtonu 1982. i 1991. godine, a potom ih uporedili s izveštavanjem ključnih američkih štampanih i elektronskih medija. Nalazi govore da su mediji izveštavali samo o najvećim protestima i onima koji su pokretali pitanja koja su već bila u središtu interesovanja (naročito elektronskih) medija. Dakle, mediji odlučuju o kojim pitanjima će se raspravljati u javnosti (McCarthy et al., 1996: 494–495). Pored toga, ovo istraživanje sugerije da je medijsko predstavljanje demonstracija uglavnom korektno iz ugla ključnih oblika delovanja, kao što su govori, protesne šetnje, uzvikivanje slogana, pevanje i nošenje transparenata. Nasuprot izveštavanju o protestima šezdesetih, mediji sada nisu isticali incidente u odnosu na druga obeležja protesta. Izveštavanje elektronskih medija bilo je više „tematsko“ – usmereno na istorijski i/ili ideološki milje u kojem su se ti događaji odigrali – nego „epizodno“, tj. usredsređeno na posebna obeležja događaja (McCarthy et al., 1998: 117–126; McPhail, 1998: 190; Smith et al., 2001).

Protesti i društveni pokreti danas čine bitan deo demokratskog procesa (Meyer & Tarrow, 1998). U kontekstu novih demokratija, institucionalizacija protesta se smatra važnim pokazateljem konsolidacije demokratije (Ekiert & Kubik, 1999). Zato se danas medijsko predstavljanje protesta i društvenih pokreta ne razlikuje bitno od predstavljanja političkih stranaka i interesnih grupa. Mediji se ne usredsređuju samo na „spektakl“, već i na ciljeve i političke predloge društvenih pokreta, mada im je i danas teže da zadrže medijsku pažnju. Dakle, empirijski podaci o dugoročnim promenama u medijskom predstavljanju protesta i društvenih pokreta samo odražavaju njihovo drugačije mesto u savremenim demokratijama. Prema drugačijem objašnjenju, pokrivanje protesta (pa tako i potencijalno pokrivanje drugih delova političkog procesa) više zavisi od samih medija i ciklusa njihovog interesovanja, tj. od činjenice da mediji biraju pitanja o kojima će se raspravljati u javnosti, a ne od značaja i razumevanja pitanja koja protesti promovišu. Očigledno, mediji teže da pokriju one proteste koji se uklapaju u način njihovog izveštavanja o određenim temama. Jedna od posledica takvog izveštavanja jeste da jedan od retkih legitimnih kanala putem koji građani mogu izneti svoje preference vlastima – pored izbora i istraživanja javnog mnjenja – doveden je u pitanje (McCarthy et al., 1996: 497; 1998: 127).

5. Medijsko predstavljanje sukoba u nedemokratskim režimima i tokom demokratizacije

Mediji se suočavaju s različitim ograničenjima u zavisnosti od oblika nedemokratskog režima. Najuticajnija tipologija modernih nedemokratskih režima razlikuje totalitarne, post-totalitarne, autoritarne i sultanističke (Linz & Stepan, 1996: 38–54). Totalitarne režime, npr. u Nemačkoj pod Hitlerom i Sovjetskom Savezu pod Staljinom, obeležila je veoma represivna i jednopartijska ideološka vladavina – s harizmatiskim i veoma nepredvidljivim vođstvom – koja je razarala društveni, ekonomski i politički pluralizam i oslanjala se na mobilizaciju stanovništva „odozgo“. Mediji su smatrani oruđem propagande i mobilizacije građana u režimske svrhe, a komunisti su naglašavali obrazovnu ulogu medija u podsticanju društvenih promena. Post-totalitarni režimi, proizašli iz destaljinizacije, podrazumevali su represivnu ali predvidljivu jednopartijsku vladavinu, s formalističkom ideologijom, širokim institucionalnim ali ograničenim društvenim i ekonomskim pluralizmom, i bez masovne mobilizacije građana. Mada je kontrola medija značajno relaksirana (kao i njihova obrazovna uloga), mediji ostaju u državnom vlasništvu i od njih se očekivalo da podstaknu podršku javnosti komunističkoj vlasti i da delegitimišu drugačija shvatanja.

Autoritarni režimi (kao što su nekomunistički režimi u Južnoj Evropi, Južnoj Americi i Južnoj Aziji pre „trećeg talasa“, kao i kineski i ruski režim danas) podrazumevaju značajan ekonomski, društveni i institucionalni (ponekad i ograničeni politički) pluralizam, kao i predvidljivu vladavinu, bez mnogo interesovanja za ideologiju. Neki od ovih režima vide medije kao važnu granu privrede i obezbeđuju značajna ulaganja u tehnološki razvoj (Vltmer, 2013: 77). Konačno, sultanistički režimi, po modelu Mobutua u Zairu ili Markosovih Filipina, označavaju lične (neo-patrimonijalne) režime s arbitrarnom vlašću ali bez ideologije, mobilizacije stanovništva i opozicije, s tendencijama ka dinastičkoj i porodičnoj vlasti (Linz & Stepan, 1996: 38–54). Kontrola medija u ovom kontekstu obično podrazumeva stvaranje kulta ličnosti vođe iako to slabe političke institucije i „plitka“ penetracija tehnologije u društvu bitno otežavaju. „Treći talas“ demokratizacije u poslednjoj četvrtini dvadesetog veka je rezultirao značajno većim brojem demokratskih država u svim regionima. Ipak, domaći i međunarodni podsticaji za demokratiju u nepovoljnom društvenom, ekonomskom i političkom miljeu često su proizveli mešovite (hibridne) režime, one koji uključuju mešavinu demokratskih procedura i autoritarne vladavine.

Nezavisni mediji postoje u takvim režimima, ali se suočavaju s različitim preprekama. Vlast uživa zvaničnu i nezvaničnu kontrolu nad najuticajnijim (naročito elektronskim) medijima i često sprečava opozicione snage da se u njima pojave (Levitsky & Way, 2010).

Nedemokratski režimi retko koriste medije isključivo kao oruđa propagande. Mnogi su dovoljno uticajni da proizvedu i dugoročno podrže one narative koji im obezbeđuju lojalnost stanovništva (Voltmer, 2013: 66). Istočno-azijske zemlje sedamdesetih i osamdesetih strateški su koristile priče o ekonomskom razvoju i modernizaciji. U decenijama nakon dekolonizacije u Aziji i Africi, nasleđe anti-kolonijalne borbe olakšalo je održavanje legitimiteta nedemokratskih vlasti. Nešto isključiviji nacionalistički tonovi, zasnovani na nacionalnoj/etničkoj viktimizaciji i stereotipizaciji drugih, takođe su često upotrebljavani bar delimično radi opstanka na vlasti, npr. u Srbiji i Hrvatskoj početkom raspada Jugoslavije (Woodward, 1995; Vladisavljević, 2008).

Tipična medijska strategija većine nedemokratskih vlasti prema opoziciji i protestima uopšte jeste naglašavanje značaja „reda i mira“. Opozicione aktivnosti se zvanično ocenjuju kao podrivanje političke stabilnosti i stvaranje „haosa“ i „neizvesnosti“, često u korist „stranih sila“, a protok informacija se ograničava cenzurom ili neformalnim pritiscima na medije. Neki režimi tretiraju sve proteste na isti način – proteste protiv režima u celini i one koje se odlikuju partikularističkim zahtevima industrijskih radnika, etničkih manjina i drugih grupa. Drugi režimi se trude da kooptiraju neke grupe iz ideoloških i drugih razloga, što se odražava i na njihov položaj u medijskom izveštavanju. Na primer, protesti industrijskih radnika uvek su tretirani na poseban način u komunističkim državama, zbog strateškog položaja radničke klase u zvaničnoj ideologiji (Vladisavljević, 2008). U mnogim autoritarnim i mešovitim režimima, mediji učestvuju u širem autoritarnom manipulativnom paketu koji ne teži toliko da mobilise lojalnost javnosti nedemokratskim vlastima, već da ograniči alternative. To se ne odnosi samo na političku opoziciju, već i na one u oblasti informisanja, muzike i drugih društvenih oblasti (Levitsky & Way, 2010; Gordy, 1999).

Mada u nekim periodima igraju važnu ulogu u opstanku nedemokratskih režima, mediji mogu da ih uzdrmaju u drugim periodima. Slom autoritarnih režima, uključujući i vojne, obično počinje sukobom „tvrde“ i „meke“ linije u okviru vlasti, koji pokreće „pobunu civilnog društva“ (O'Donnell & Schmitter,

1986). Takođe, neočekivani domaći i spoljni događaji u mešovitim režimima mogu iznenada uzdrmati vlastodršce i ojačati snage opozicije. U ovim političkim prilikama, pritisci na medije iznenada popuštaju. Ako izveštavaju o sukobima unutar i između elita i šire javnosti, mediji mogu snažno podstaći demokratizaciju. Takav razvoj događaja je u neku ruku sličan „indeksiranju“ odnosa moći od strane medija u Zapadnim demokratijama (Vladislavljević, 2016). Nasuprot tome, post-totalitarni i sultanistički režimi su otporniji na sukobe unutar elita: post-totalitarna (jedina) partija snažno motivise svoje funkcionere da se drže jedni drugih u trenucima političke neizvesnosti tako da ovi režimi obično propadaju zbog masovnih nenasilnih protesta (Geddes, 1999); sultanistički vladar je već uklonio iz političkog života potencijalne nesporne naslednike pa je pad režima verovatniji putem puča ili revolucionarnog, masovnog nasilja (Snyder, 1998). U oba slučaja, nezavisna uloga medija dolazi tek posle ozbiljne krize ili pada režima.

Dva aspekta medija su posebno značajna u demokratizaciji: tehnologija i način na koji predstavljaju ključne događaje. Komunikacione tehnologije, uključujući tradicionalne i nove medije, olakšavaju demokratizaciju pre svega olakšavanjem prenošenja ideja, institucija, javnih politika i oblika delovanja iz jedne zemlje u drugu (Whitehead, 2001). Postepeno širenje znanja o alternativnim, uspešnijim političkim i ekonomskim modelima utiče na stavove, očekivanja i tumačenja javnosti i može podržati legitimitet nedemokratskih režima, što se dogodilo uprkos cenzuri u komunističkoj Istočnoj Evropi (Whitehead, 2001). Mediji takođe šire informacije o protestima protiv vlasti. Čak i veoma cenzurisane informacije u medijima pod režimskom kontrolom – i one iz stranih medija – o drugim protestima unutar zemlje ili preko granice govore stvarnim i potencijalnim protivnicima režima ne samo da su protesti mogući, već i kako ih treba organizovati. Podražavanje ranijih uspešnih „demokratskih revolucija“ može pokrenuti masovne anti-režimske proteste čak i u onim državama u kojima su strukturalni uslovi – kao što je nerazvijenost, ozbiljne interne, etničke i druge podele i odsustvo demokratskih tradicija – ne podržavaju uspostavljanje demokratije (Beissinger, 2007).

Kulturna i politička bliskost, kao i geografska blizina, podstiču širenje demokratije tako što podstiču podražavanje već ostvarenog u drugim zemljama. Demokratska revolucija koja je zbacila Miloševića s vlasti snažno je uticala na opozicione proteste u drugim postkomunističkim zemljama narednih godina

zbog zajedničkog nasleđa nedemokratske vladavine tokom i posle komunizma (Beissinger, 2007; Vladisavljević, 2014). Protesti protiv arapskih autokrata proširili su se čak i brže preko državnih granica – u roku od par nedelja i meseci – pošto je javnost u svim arapskim zemljama mogla da prati događaje neposredno putem satelitskih programa emitovanih na arapskom jeziku. Stvaranje zajedničke „javne sfere“ u arapskom svetu prethodnih godina, pre svega pod uticajem satelitskih kanala *Al Džazira* i *Al Arabija*, ubrzalo je ovaj proces (Lynch, 2012; vidi i Jebril et al., 2013). Ipak, početni optimizam o mogućnostima demokratizacije u arapskim zemljama konačno se suočio s nepovoljnim političkim, ekonomskim i drugim uslovima, kao i posle postkomunističkih „revolucija u boji“.

Kada je reč o medijskom predstavljanju sukoba u vreme i posle pada nedemokratskih režima, izveštavanje stranih medija o padu nedemokratskog režima usred masovne mobilizacije građana često naglašava „moć običnih ljudi“ što ohrabruje neposredne učesnike i obezbeđuje međunarodnu podršku. Pred sam pad komunističkih režima u Istočnoj Evropi, ovakvo izveštavanje oslanjalo se na pokušaje političkih disidenata i neformalne opozicije da predstavi otpor nedemokratskoj vlasti široj domaćoj i međunarodnoj javnosti putem diskursa „civilnog društva“, iako organizacioni oslonci takvog usmerenja, osim u Poljskoj, uglavnom nisu postojali. Taj diskurs je isticao nepravdu sistemskog kršenja ljudskih prava od strane represivne države, govorio o „građanima“ (a ne „klasama“ ili „nacijama“) i nudio rešenje da se putem protesta i demonstracija promovišu političke reforme (Glenn, 2001: 50–51). Fokus na „moć običnih ljudi“, koja naglašava nenasilje kao put za uspostavljanje demokratije, reflektuje se u slikovitim nazivima koje strani i domaći mediji daju masovnim nenasilnim protestima da bi ih jasno razlikovali od revolucionarnog nasilja iz ranijih vremena: portugalska „revolucija karanfila“ (1974), čehoslovačka „plišana revolucija“ (ili „refolucija“ – 1989), „revolucije u boji“ (ili „šarene revolucije“) u post-komunističkim zemljama (2000–2005), „revolucija kedara“ u Libanu (2005) i „arapsko proleće“ (2011–2012).

„Drama demokratskih promena“ – uz konfrontacije, emocije i slikovitost – u skladu je s ključnim medijskim vrednostima, što obezbeđuje pokrivanje događaja u stranim medijima (Voltmer, 2013: 93). Drama promene režima u medijskom predstavljanju odražava duboko ukorenjeni sukob između suprotstavljenih vizija političkog razvoja zemlje i veliku neizvesnost, ali i izvire iz „strateške dramaturgije“ društvenih pokreta koji teže političkim promenama

(McAdam, 2000; Garton Ash, 2009: 383–384). Prepoznatljivi vizuelni okviri demokratizacije značajno utiču na dinamiku protesta protiv nedemokratske vladavine. Mnogi se sećaju demokratizacije određenih zemalja – ili demokratizacije uopšte – kroz „kultne“ slike, kao što su one koje prikazuju ples građana na Berlinskom zidu ili prkošenje više stotina hiljada demonstranata ledenom vremenu tokom „narandžaste revolucije“ u Ukrajini (Voltmer, 2013: 63).

Kada je reč o predstavljanju različitih etapa demokratizacije u medijima, neki radovi sugerišu da slom autoritarnih režima obično prati „divlji“ medijski pluralizam, koji obeležava takmičarsko i suprotstavljeno predstavljanje događaja. Odsustvo slobode medija pod starim režimom višestruko se nadoknađuje posle njegovog pada, bar dok ne slegne prašina, tj. dok se ranije akumulirana opoziciona energija ne rasprši i/ili medijska scena ne komercijalizuje. Na primer, mada su mediji informisali javnost o različitim političkim ličnostima i predlozima javnih politika tokom i posle napuštanja autoritarizma u Africi i Latinskoj Americi, dominiralo je negativno izveštavanje umesto podsticanja razložne rasprave o ključnim pitanjima (Randall, 1993: 641–642). Neočekivana posledica takvog medijskog izveštavanja u miljeu u kojem nema konsenzusa o značaju demokratije jeste otežavanje funkcionisanja novih demokratskih ustanova.

Druge studije pokazuju, nasuprot tome, da je medijsko pokrivanje demokratizacije umerenije, tj. ne tako oštro suprotstavljeno, u vreme uspostavljanja demokratskih ustanova nego tokom konsolidacije demokratije. Analiza sadržaja izveštavanja španske nacionalne i regionalne štampe o demokratizaciji posle Frankove smrti pokazuje da su mediji uglavnom imali razumevanja za vladine reformske političke i ekonomske predloge u ključnim trenucima, čak su im pružali otvorenu podršku. Medijsko izveštavanje se koncentrisalo na izgradnju demokratskih ustanova kroz pomirenje i zaboravljanje prošlosti, i kroz teritorijalnu decentralizaciju. Opozicione aktivnosti postepeno su dobijale više prostora u medijskom izveštavanju, koje je postalo sve više takmičarsko i antagonističko kako su demokratske ustanove postajale stabilnije. Štampa je snažno doprinela uspešnoj demokratizaciji u ulozi nezvaničnog partnera vlasti i opoziciji u savezu elita koji je promovisao demokratiju i odražavao široki društveni konsenzus (Barrera & Zugasti, 2006: 28–30, 32–34).

Još jednu hipotezu treba uzeti u obzir: kako mediji predstavljaju sukobe u različitim etapama demokratizacije zavisi pre svega od drugih činilaca, kao što

su oblik prelaska iz nedemokratskog režima u demokratiju i oblik prethodnog režima. U onim demokratizacijama koje se odvijaju kroz saradnju elita (npr. Španija posle Franka), medijsko izveštavanje o politici je umerenije jer mediji ne žele da ometaju saradnju između „meke“ struje starog režima i „umerene“ struje opozicije, na osnovu koje se grade nove demokratske ustanove; antagonističko izveštavanje medija počinje da dominira tek kasnije, kada su neposredne pretnje demokratiji popustile i kada su demokratske ustanove stekle otpornost. Nasuprot tome, u revolucionarnim promenama režima, „umereno“ medijsko izveštavanje o politici ne traje dugo pošto nema neposredne opasnosti kada je reč o opstanku novouspostavljenih demokratskih ustanova pa se stoga etape demokratizacije ne razlikuju bitno u ovom smislu (npr. Srbija posle Miloševića). Takođe, moguće je da uklanjanje cenzure proizvodi visoko pluralističku medijsku scenu i antagonističko izveštavanje o političkim događajima početkom prelaska iz veoma represivnih i dugotrajnih nedemokratskih režima (npr. u Istočnoj Evropi posle komunizma i nekim autoritarnim zemljama u razvoju krajem Hladnog rata), koje vremenom postaje umerenije kako se javnost navikava na politički pluralizam. To nije slučaj u kontekstu napuštanja manje represivnih nedemokratskih režima, kao što su savremeni mešoviti režimi.

Uspostavljanje demokratije smatra se završenim kada postoje slobodni, pošteni i takmičarski izbori; kada se osnovne slobode – sloboda govora, štampe i udruživanja – poštuju u velikoj meri i kada ne postoje „rezervisani domeni“ ili neizabrana tela koja sprečavaju izabrane državne funkcionere da kontrolišu glavne poluge moći (Dahl, 1989: 221; O'Donnell, 1996: 35; Schmitter & Karl, 1996: 55–56). Ukratko, demokratija se sastoji iz takmičarskih izbora i od onih sloboda i uslova koji omogućuju takve izbore mogućim. Tokom i posle „trećeg talasa“, mnogi režimi su prešli prag demokratije. Slični su starim demokratijama, jer su uspostavili vertikalnu odgovornost izabranih državnih funkcionera građanima, putem izbora. Međutim, to su demokratije niskog kvaliteta u kojima nema vladavine prava, a klijentelizam i korupcija preovlađuju. Izvršna vlast obično ignoriše ustavna ograničenja i dominira nad parlamentom, sudskom vlašću i različitim agencijama horizontalne odgovornosti, i na taj način otvara prostor za arbitrarnu i neefikasnu vladavinu, ugrožavajući dugoročne šanse za ekonomski rast i demokratski razvoj (O'Donnell, 1996; 1998).

Pošto nedostaju oštri sukobi tipični za pad nedemokratskih režima, strani mediji obično gube interesovanje za „rutinske“ sukobe, kao što su oni oko

prirode građanstva, distribucije moći, izbora i tranzicione pravde. Pokrivanje takvih sukoba od strane domaćih medija obično odražava politički milje u kojem nema odgovornosti izabranih funkcionera drugim granama vlasti, uz visoki nivo polarizacije koji podstiče arbitrarna vladavina i „neodgovorni“ politički pluralizam. U tom kontekstu, medijalizacija politike može da uzdrma same temelje demokratskih ustanova ili da olakša ukorenjivanje demokratije niskog kvaliteta, npr. podržavajući populističke tendencije, podiranjem novih političkih stranaka i podstičući cinizam među građanima (vidi Voltmer, 2013: 51, 97–100). U novim demokratijama koje su podeljene duž etničkih, jezičkih, rasnih i ideoloških linija – pogotovo nakon nasilja velikih razmera – i kojima je zato neophodna inkluzivna politika, konfrontirajuće medijsko izveštavanje, čak i o rutinskim političkim pitanjima, dovodi u pitanje ne samo nove demokratske institucije, već i same temelje države.

6. Pouke za istraživanje medijskog predstavljanja sukoba u demokratizaciji

Ova studija pokazuje da je literatura o predstavljanju političkih sukoba u medijima duboko podeljena. Postoji široka literatura o tome kako, zašto i sa kojim posledicama mediji izveštavaju o međudržavnim i građanskim ratovima, izbornim kampanjama, drugim institucionalizovanim sukobima i društvenim pokretima u Zapadnim demokratijama, mada ne i o sukobima u nedemokratskim režimima i tokom demokratizacije. Međutim, retki su pokušaji da se povuku paralele između medijskog izveštavanja o različitim oblicima sukoba i uporede nalazi iz različitih literatura. Slično je stanje u proučavanju drugih aspekata različitih oblika političkih sukoba – npr. sličnosti i razlika između protesta, etničkih sukoba, štrajkova, oružanih ustanaka, građanskih ratova i revolucija. Najveći deo literature bavi se načinima na koji Zapadni mediji predstavljaju strane sukobe i domaće izborne kampanje i rasprave o javnim politikama, dok je medijsko izveštavanje o domaćim sukobima u nezapadnom okruženju, kao što su oni koji nastaju tokom i posle nedemokratske vladavine, nedovoljno istraženo. Najznačajniji nalaz ove studije jeste da je politički kontekst ključni činilac koji utiče na predstavljanje različitih oblika političkih sukoba u medijima. Najvažnije dimenzije političkog konteksta iz ovog ugla su oblik političkog režima, međunarodni (spoljni) ili domaći ugao, konsenzus ili sukob elita, oblast javne politike i konsenzus ili neizvesnost oko njihovog donošenja i/ili sadržaja,

oblik i nivo institucionalizacije sukoba i etapa demokratizacije. Pored toga, medijsko predstavljanje sukoba značajno utiče na političke ishode i tako podržava ili podriva nove demokratske ustanove.

Upporedna analiza političkih režima sugerise da oblik režima značajno utiče na političke ishode, a to važi i za medijsko predstavljanje političkih sukoba. Imajući u vidu da je sloboda štampe deo određenja demokratije, što je dati režim više demokratski, više je prostora za takmičarsko medijsko izveštavanje o sukobima. Važno je razlikovati različite oblike režima jer su nejasni izrazi – kao što je onaj „režim u (demokratskoj) tranziciji“ – veoma popularni u literaturi, ali više zbunjuju nego što doprinose analizi. Ovaj izraz se može odnositi na različite oblike režima (ili režimskih situacija): režimi posle sloma autoritarizma (koji bukvalno označavaju prelaz iz jednog političkog režima u drugi), mešoviti režimi – oni koji dugoročno mešaju demokratske institucije i autoritarnu vladavinu – i nove demokratije, tj. režimi koji su prešli proceduralni prag demokratije. Na ovako omeđenom pojmovnom terenu, nekoliko uvida iz literature o medijima i sukobima vredi detaljnije analizirati. Prvo, teza o „indeksiranju“, koja je razvijena u istraživanju medija i spoljne politike u Zapadnim demokratijama, primenjena na sukobe u demokratizaciji, može se ukratko izneti u sledećem obliku: konsenzus političkih elita o pitanju koje je u središtu određenog sukoba reflektuje se u medijskom izveštavanju, čak i kada pouzdani, dostupni ali bitno drugačiji podaci postoje u nezvaničnim krugovima; nasuprot tome, odsustvo konsenzusa među elitama se odražava kroz suprotstavljene medijske predstave o tom pitanju, uglavnom proporcionalno percipiranoj moći ključnih učesnika u političkom životu. Kada nema utvrđene javne politike o nekom pitanju, mediji obično o njemu izveštavaju iz različitih uglova. Na primer, kada je reč o sukobima tokom demokratizacije u Srbiji, trebalo bi očekivati više pluralističko medijsko izveštavanje o pitanjima kao što su odgovornost Miloševića za kršenja ljudskih prava devedesetih i predsednički i parlamentarni izbori 2008 – dakle oni koji su se odvijali uz oštre sukobe između i unutar elita – od onih kao što je Parada ponosa iz 2010, kada su se desničarske grupe suprotstavile konsenzusu elita.

Drugo, istraživanje medijskog izveštavanja o različitim političkim sukobima u Zapadnim demokratijama sugerise da visoko institucionalizovani sukobi, kao što su izborne kampanje i u manjoj meri parlamentarne debate, otvaraju prostor za više pluralističko medijsko predstavljanje nego drugi oblici sukoba.

Oštra politička kompeticija je u najvišoj meri institucionalizovana u izbornim kampanjama, što se reflektuje u posebnim normama kojima se vode mediji u izveštavanju. Mediji rutinski prikazuju suprotstavljena gledišta u izveštavanju o izborima, što nije slučaj kada je reč o drugim delovima političkog procesa. (Podrazumeva se da su izbori kompetitivni, slobodni i pošteni.) Dakle, može se očekivati da će medijsko predstavljanje izbornih kampanja biti u većoj meri pluralističko nego ono drugih oblika sukoba u novim demokratijama. Ta hipoteza se verovatno može postaviti u oštrijem obliku u ovom političkom kontekstu. Za razliku od „starih“ demokratija, većini novih demokratija nedostaje horizontalna odgovornost – tj. ograničenja koja parlament, sudska vlast i nezavisna kontrolna tela postavljaju izvršnoj vlasti – koji mogu učiniti izborne kampanje još politički značajnijim i osigurati da mediji o njima izveštavaju iz različitih uglova, a ne monolitno.

Treće, literatura nastala na proučavanju Zapadnih demokratija ukazuje da mediji izveštavaju o izbornim kampanjama kroz prizmu „igre“ ili „sportske utakmice“. Štaviše, „strateška“ predstavljanja su veoma prisutna u medijskom izveštavanju o političkom životu. (Moguće je i povući paralelu sa usmerenjem „ratnog novinarstva“ na vojnu strategiju, a ne na uzroke rata.) Bilo bi zanimljivo istražiti u kojoj meri je rasprostranjeno „strateško“ predstavljanje (nasuprot izveštavanju o ključnim političkim pitanjima) sukoba u demokratizaciji posle autoritarizma i u novim demokratijama. Da li se pojavljuje samo u izveštavanju o izbornim kampanjama ili i o drugim oblicima sukoba? Ili njegova težina zavisi od drugih činilaca, kao što je istorijsko i kulturno nasleđe određene zemlje? Kako „strateško“ predstavljanje političkog života u medijima (ako se pojavljuje u značajnoj meri) utiče na kvalitet demokratije u tom kontekstu? Četvrto, nije jasno kako mediji izveštavaju o sukobima u različitim etapama demokratizacije, tj. da li pluralističko i konfrontaciono predstavljanje sukoba treba očekivati u trenutku napuštanja starog nedemokratskog režima i uspostavljanja novog demokratskog ili kasnije, kada već postoje demokratske ustanove. Ili možda uloga koju mediji igraju u demokratiji pre svega zavisi od drugih činilaca, kao što je oblik prelaska iz nedemokratskog režima u demokratiju i oblik starog režima.

Peto, medijsko predstavljanje protesta i društvenih pokreta u Zapadnim demokratijama danas se ne razlikuje bitno od predstavljanja političkih stranaka. Mediji se ne usredsređuju samo na elemente spektakla u protestima, već i na ciljeve i predloge javnih politika, u potpunoj suprotnosti sa izveštavanjem o

društvenim pokretima pre sedamdesetih (i u savremenim nedemokratskim režimima), koji su se fokusirali na nasilje. Da li ista teza važi i za nove demokratije, tj. politički milje u kojem protesti još uvek nisu institucionalizovani? Takođe, kako se medijsko izveštavanje o takvim „legitimnim“ protestima razlikuje od onoga o „nelegitimnom“ političkom delovanju – npr. desničarskom nasilju? Konačno, da li se medijsko predstavljanje „nelegitimnih“ protesta u miljeu novih demokratija razlikuje od onog u Zapadnim demokratijama (i ako da, na koji način)?

Ukratko, ova studija o medijskom izveštavanju o različitim oblicima političkih sukoba pokazuje da, uprkos duboko podeljenoj literaturi o ovim pitanjima, dosadašnja istraživanja pružaju pojmovna i teorijska oruđa za empirijsku analizu medijskog predstavljanja konfliktne strane demokratizacije. Čini se da (bar neki) od predloženih činilaca i mehanizama deluju istovremeno na različitim nivoima, dopunjuju se ili poništavaju efekte drugih, i/ili se spajaju na različite načine u različitim političkim miljeima, i tako stvaraju posebne razvojne putanje. Detaljna analiza kvantitativnog i kvalitativnog empirijskog materijala kada je reč o sukobima u demokratizaciji omogućiće dodatne uvide o ulozi informativnih medija u demokratizaciji. Nešto obuhvatnija i nijansiraniya analiza bi uključila i predstavljanje sukoba u opozicionim i alternativnim medijima, kao i medijima specijalizovanim za zabavne programe, i njihov uticaj na percepciju konfliktne strane demokratizacije.

Literatura

- Aday, S. (2005). The Real War Will Never Get on Television: An Analysis of Casualty Imagery in American Television Coverage of the Iraq War. In Seib, P. (ed.), *Media and Conflict in the Twenty-First Century* (pp. 141–156). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Aday, S., Livingston, S. & Hebert, M. (2005). Embedding the Truth: A Cross-cultural Analysis of Objectivity and Television Coverage of the Iraq War. *Press/Politics*, 10(1): 3–21.
- Barrera, C. & Zugasti, R. (2006). The Role of the Press in Times of Transition: The Building of the Spanish Democracy (1975–78). In Voltmer, K. (ed.), *Mass Media and Political Communication in New Democracies* (pp. 18–34). London: Routledge.
- Baumgartner, F. & Jones, B. D. (1993). *Agendas and Instability in American Politics*. Chicago: University of Chicago Press.
- Beissinger, M. R. (2007). Structure and Example in Modular Political Phenomena: The Diffusion of Bulldozer/Rose/Orange/Tulip Revolutions. *Perspectives on Politics*, 5(2): 259–276.
- Bennett, W. L. (1990). Toward a Theory of Press State Relations in the United States. *Journal of Communication*, 40(2): 103–125.
- Bennett, W. L., Lawrence, R. G. & Livingston, S. (2006). None Dare Call It Torture: Indexing and the limits of Press Independence in the Abu Ghraib Scandal. *Journal of Communication*, 56(3): 467–485.
- Berelson, B. R., Lazarsfeld, P. F. & McPhee, W. N. (1954). *Voting*. Chicago: University of Chicago Press.
- Cappella, J. N. & Jamieson, K. H. (1997). *Spiral of Cynicism*. New York: Oxford University Press.
- Carruthers, S. L. (2011). *The Media at War*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Carruthers, S. L. (2004). Tribalism and Tribulation: Media Constructions of “African Savagery” and “Western Humanitarianism” in the 1990s. In Allan, S. & Zelizer, B. (eds.), *Reporting War: Journalism in Wartime* (pp. 155–173). London: Routledge.
- Cottle, S. (2006). *Mediatized Conflict: Developments in Media and Conflict Studies*. Maidenhead: Open University Press.

- Cottle, S. (2008). Reporting Demonstrations: The Changing Media Politics of Dissent. *Media, Culture, Society*, 30(6): 853–872.
- D'Alessio, D. & Allen, M. (2000). Media Bias in Presidential Elections: A Meta-Analysis. *Journal of Communication*, 50(4): 133–157.
- Dahl, R. (1989). *Democracy and Its Critics*. New Haven: Yale University Press.
- Danzger, M. H. (1975). Validating Conflict Data. *American Sociological Review*, 40(5): 570–584.
- Ekiert, G. & Kubik, J. (1999). *Rebellious Civil Society: Popular Protest and Democratic Consolidation in Poland, 1989–1993*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Entman, P. M. (2003). Cascading Activation: Contesting the White House's Frame after 9/11. *Political Communication*, 20(4): 415–432.
- Entman, P. M. (1989). *Democracy without Citizens: Media and the Decay of American Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Entman, P. M. (1993). Framing: Towards a Clarification of a Fracture Paradigm. *Journal of Communication*, 43(4): 6–27.
- Entman, P. M. (2004). *Projections of Power: Framing News, Public Opinion, and U.S. Foreign Policy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Entman, R. M., Matthes, J. & Pellicano, L. (2009). Nature, Sources, and Effects of News Framing. In Wahl-Jorgensen, K. & Hanitzsch, T. (eds.), *The Handbook of Journalism Studies* (pp. 175–190). London: Routledge.
- Gagnon Jr., V. P. (2004). *The Myth of Ethnic War: Serbia and Croatia in the 1990s*. Ithaca: Cornell University Press.
- Gamson, W. A. & Wolfsfeld, G. (1993). Movements and Media as Interacting Systems. *Annals of the American Academy of Political Science*, 528: 114–125.
- Garton Ash, T. (2009). A Century of Civil Resistance: Some Lessons and Questions. In Roberts, A. & Garton Ash, T. (eds.), *Civil Resistance and Power Politics: The Experience of Non-Violent Action from Gandhi to the Present* (pp. 371–390). Oxford: Oxford University Press.
- Geddes, B. (1999). What Do We Know About Democratization after Twenty Years? *Annual Review of Political Science*, 2(1): 115–144.
- Gilboa, E. (2009). Media and Conflict Resolution: A Framework for Analysis. *Marquette Law Review*, 93(1): 87–110.

- Gitlin, T. (1980). *The Whole World Is Watching: Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Glenn III, J. K. (2001). *Framing Democracy: Civil Society and Civic Movements in Eastern Europe*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Goddard, P., Robinson, P. & Parry, K. (2008). Patriotism Meets Plurality: Reporting the 2003 Iraq War in the British Press. *Media, War & Conflict*, 1(1): 9–30.
- Goffman, E. (1974). *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. New York: Harper & Row.
- Gordy, E. D. (1999). *The Culture of Power in Serbia: Nationalism and the Destruction of Alternatives*. University Park, PA: The Pennsylvania State University Press.
- Hallin, D. C. (1994). Images of the Vietnam and the Persian Gulf Wars in U.S. Television. In Rabinovitz, L. & Jeffords, S. (eds.), *Seeing through the Media: The Persian Gulf War* (pp. 45–58). New Brunswick, NJ: Rutgers.
- Hallin, D. C. (1986). *The 'Uncensored War': The Media and the Vietnam*. New York: Oxford University Press.
- Howarth, A. (2010). Contested Processes, Contested Influence: A Case Study of Genetically Modified Food in Britain. In Koch-Baumgarten, S. (ed.), *Public Policy and Mass Media: The Interplay of Mass Communication and Political Decision Making* (pp. 143–161). London: Routledge.
- Jebriil, N., Stetka, V. & Loveless, M. (2013). Media and Democratisation: What is Known about the Role of Mass Media. In *Transitions to Democracy' report*. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism, University of Oxford.
- Kellner, D. (2004). The Persian Gulf TV War Revisited. In Allan, S. & Zelizer, B. (eds.), *Reporting War: Journalism in Wartime* (pp. 136–154). London: Routledge.
- Koopmans, R. (2004). Movements and Media: Selection Processes and Evolutionary Dynamics in the Public Sphere. *Theory and Society*, 33(3–4): 367–391.
- Levitsky, S. & Way, L.A. (2010). *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Linz, J. & Stepan, A. (1996). *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America and Post-Communist Europe*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Livingston, S. L. & Eachus, T. (1995). Humanitarian Crises and U.S. Foreign Policy: Somalia and the Cnn Effect Reconsidered. *Political Communication*, 12(4): 413–429.
- Lynch, M. (2012). *The Arab Uprising: The Unfinished Revolutions of the New Middle East*. New York: PublicAffairs.
- McAdam, D. (2000). Movement Strategy and Dramaturgic Framing in Democratic States: The Case of the American Civil Rights Movement. In Chambers, S. & Costain, A. (eds.), *Deliberation, Democracy and the Media* (pp. 117–134). Oxford: Rowman and Littlefield.
- McAdam, D., Tarrow, S. & Tilly, C. (2001). *Dynamics of Contention*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McAdam, D., Tarrow, S. & Tilly, C. (2009). Comparative Perspectives on Contentious Politics. In Lichbach, M. I. & Zuckerman, S. A. (eds.), *Comparative Politics: Rationality, Culture and Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McCarthy, J. D., McPhail, C., Smith, J. & Crishock, L. J. (1998). Electronic and Print Media Representations of Washington, D.C. Demonstrations, 1982 and 1991: A Demography of Description Bias. In Rucht, D., Koopmans, R. & Neidhardt, F. (eds.), *Acts of Dissent: New Developments in the Study of Protest* (pp. 113–130). Berlin: Sigma.
- McCarthy, J. D., McPhail, C. & Smith, J. (1996). Images of Protest: Dimensions of Selection Bias in Media Coverage of Washington Demonstrations, 1982 and 1991. *American Sociological Review*, 61(3): 478–499.
- McCombs, M. & Shaw, D. L. (1972). The Agenda-Setting Function of the Mass Media. *Public Opinion Quarterly*, 36(2): 176–187.
- McPhail, C. & Schweingruber, D. (1998). Unpacking Protest Events: A Description Bias Analysis of Media Records with Systematic Direct Observations of Collective Action – the 1995 March for Life in Washington, D.C. In Rucht, D. et al. (eds.), *Acts of Dissent* (pp. 164–95). Berlin: Sigma.

- Meyer, D. S. & Tarrow, S. (eds.) (1998). *The Social Movement Society: Contentious Politics for a New Century*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield.
- Murray, C., Parry, K. & Robinson, P. (2008). Reporting Dissent in Wartime: British Press, the Anti-War Movement and the 2003 Iraq War. *European Journal of Communication*, 23(1): 7–27.
- O'Donnell, G. (1998). Horizontal Accountability in New Democracies. *Journal of Democracy*, 9(3): 112–126.
- O'Donnell, G. (1996). Illusions About Consolidation. *Journal of Democracy*, 7(2): 34–51.
- O'Donnell, G. & Schmitter, P. C. (1986). *Transitions from Authoritarian Rule: Tentative Conclusions About Uncertain Democracies*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Patterson, T. E. (1980). *The Mass Media Election: How Americans Choose Their President*. New York: Praeger.
- Randall, V. (1993). The Media and Democratisation in the Third World. *Third World Quarterly*, 14(3): 625–646.
- Robinson, P. (2002). *The CNN Effect: The Myth of News, Foreign Policy and Intervention*. London: Routledge.
- Robinson, P., Goddard, P., Parry, K. & Murray, C. (2010). *Pockets of Resistance: British News Media, War and Theory in the 2003 Invasion of Iraq*. Manchester: Manchester University Press.
- Rowling, C., Jones, T. M. & Sheets, P. (2011). Some Dared Call It Torture: Cultural Resonance, Abu Ghraib, and a Selectively Echoing Press. *Journal of Communication*, 61(6): 1043–1061.
- Ruigrok, N., de Ridder, J. A. & Scholten, O. (2005). News Coverage of the Bosnian War in Dutch Newspapers: Impact and Implications. In Seib, P. (ed.), *Media and Conflict in the Twenty-First Century*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Schmitter, P. C. & Karl, T. L. (1996). What Democracy Is . . . And Is Not. In Diamond, L. & Plattner, M.F. (eds.), *The Global Resurgence of Democracy* (pp. 49–62). Baltimore and London: The John Hopkins University Press.
- Seib, P. (ed.) (2005). *Media and Conflict in the Twenty-First Century*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

- Shaw, M. (1996). *Civil Society and Media in Global Crises: Representing Distant Violence*. London: St Martin's Press.
- Smith, J., McCarthy, J., McPhail, C. & Augustyn, B. (2001). From Protest to Agenda Building: Description Bias in Media Coverage of Protest Events in Washington, D.C. *Social Forces*, 79(4): 1397–1423.
- Snow, D. & Benford, R. (1988). Ideology, Frame Resonance, and Participant Mobilization. In Klandermans, B., Kriesi, H. & Tarrow, S. (eds.), *From Structure to Action: Comparing Social Movement Research across Cultures* (pp. 197–217). Vol. 1. Greenwich: JAI.
- Snyder, D. & Kelly, W. R. (1977). Conflict Intensity, Media Sensitivity and the Validity of Newspaper Data. *American Sociological Review*, 42(1): 105–123.
- Snyder, R. (1998). Paths out of Sultanistic Regimes: Combining Structural and Voluntarist Perspectives. In H.E. Chehabi & J. Linz (eds.), *Sultanistic Regimes* (pp. 49–81). Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Tankard, J. W. Jr. (2001). The Empirical Approach to the Study of Media Framing. In S.D. Reese, Jr., O. Gandy & Grant, A. (eds.) *Framing Public Life: Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World* (pp. 95–105). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Tarrow, S. (2011). *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tumber, H. & Palmer, J. (2004). *Media at War: The Iraq Crisis*. London: Sage.
- Vladisavljević, N. (2008). *Serbia's Antibureaucratic Revolution: Milošević, the Fall of Communism and Nationalist Mobilization*. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan.
- Vladisavljević, N. (2014). Popular Protest in Authoritarian Regimes: Evidence from Communist and Post-Communist States. *Journal of Southeast European and Black Sea Studies*, 14(2): 139–157.
- Vladisavljević, N. (2016). Mediji, “indeksiranje” odnosa snaga i sloboda štampe posle Petog oktobra. In Vranić, B. & Dajović, G. (ed.) *Demokratska tranzicija Srbije: (re)kapitulacija prvih 25 godina* (pp. 216–230). Beograd: Univerzitet u Beogradu-Pravni fakultet.
- Voltmer, K. (2013). *The Media in Transitional Democracies*. Kindle ed. Cambridge: Polity press.

- Walgrave, S. & Manssens, J. (2000). The Making of the White March: The Mass Media as a Mobilizing Alternative to Movement Organizations. *Mobilization*, 5(2): 217–239.
- Wheeler, N. (2000). *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Whitehead, L. (ed.) (2001). *The International Dimensions of Democratisation: Europe and the Americas*. Oxford: Oxford University Press.
- Wolfsfeld, G. (1997). *Media and Political Conflict: News from the Middle East*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wolfsfeld, G. (2004). *Media and the Path to Peace*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Woodward, S. L. (1995). *Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution after the Cold War*. Washington, D.C.: Brookings Institution.
- Zaller, J. & D. Chui. (1996). Government's Little Helper: Us Press Coverage of Foreign Policy Crises, 1945–1991. *Political Communication*, 13(4): 385–405.
- Zielonka, J. (ed). (2015). *Media and Politics in New Democracies: Europe in a Comparative Perspective*. Oxford: Oxford University Press.

Nebojša Vladisavljević

University of Belgrade, Faculty of Political Sciences, Serbia

MEDIA FRAMING OF POLITICAL CONFLICTS

Abstract: By reporting on some conflicts but not on others, and by representing conflicts they report on in particular ways, the media strongly influence the dynamics and outcomes of democratisation conflicts, and thus also shape the prospects of success of conflict parties. This paper explores the literature on media and conflict by focusing on the ways in which media frame inter-state and civil wars, institutionalised conflicts and social movements in western democracies, and conflicts in nondemocratic and democratising states. Much of the literature discusses the ways in which western media frame foreign conflicts and domestic election campaigns and policy debates, while there is considerably less focus on domestic conflicts in nonwestern settings, such as those that arise during and after transitions from nondemocratic rule. There are only limited attempts to draw parallels between the media coverage of disparate conflicts. In contrast, this study builds upon research findings in these related areas to draw lessons for empirical research of media framing of the contentious dimension of contemporary democratisation. This study concludes that the political context is the main factor that shapes the media framing of various forms of political conflict. Several dimensions of the political context matter in this respect, such as regime type, international (foreign) or domestic perspective, elite consensus or conflict, policy consensus or uncertainty, policy area, more or less institutionalised nature of the political conflict at stake, and the stage of democratisation. Also, the literature suggests that media framing strongly influences political outcomes and thus fosters or undermines democratic institutions in new democracies.

Keywords: media frames, conflict, war, election campaigns, protests, social movements, nondemocratic regimes, democracy, democratisation

